

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Értelmezés az MSZ 3436–87. A dokumentumok referátumai és annotációi szabványhoz

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI
KÖZPONT

Rónai Tamás:

Útmutató

a referátumok és annotációk készítéséhez

Budapest
1990

Rónai Tamás: Útmutató a referátumok és annotációk készítéséhez. – Bp.: OSZK, KMK, 1990. - 40 p.

A módszertani útmutató – ahogy azt az előszóból megtudjuk – korlátozott terjedelménél fogva csak a tárgyba vágó magyar szabvány értelmezésére vállalkozik. Ezenkívül érinti, de részletesen nem tárgyalja a társadalom- és természettudományi, illetve a tudományos-műszaki dokumentumok referálásának és annotálásának sajátos kérdéseit.

Az első fejezetben a referátumnak és az annotációknak a szabványban megfogalmazott definícióját bontja ki a szerző, miközben a rövidség és a tartalmi tömörség fontosságát hangsúlyozza. A rövidség eléréséhez szükséges az eredeti közlemény redundanciájának csökkentése. A redundancia összetevői közül az eredeti közlemény olyan részeit említi a szerző, amelyek a referátumban nem szükségesek. Ezzel a szöveg rövidítésének a gyakorlatban könnyen megvalósítható módjára nyílik rá a szemünk.

A referátumnak a szabványban felsorolt funkciói ("... felhívja a figyelmet az új ismeretekre, és lehetővé teszi annak eldöntését, hogy célszerű-e tanulmányozni a dokumentumot") mellé a szerző a helyettesítés funkcióját is felveszi.

Sokan állítják és talán még többen tagadják, hogy a referátum képes az eredeti elolvasását pótolni. Akármilyen legyen is elméleti megközelítésünk, a gyakorlat idehaza azt diktálja, hogy számoljunk ezzel a funkcióval, hiszen – ahogy ezt az útmutatóban is olvashatjuk – sok dokumentum eredetiben vagy másolatban nehezen szerezhető be, és a nyelvi akadályoknál fogva nehezen férhető hozzá.

A referátumokat három szempont szerint is osztályozhatjuk. Az első a *minőség* szerinti, amely valójában két szempontot rejt magában: a tartalomét és a funkciójét. Ennek alapján beszélünk *jeladó* (indikatív) és *tájékoztató* (informatív) referátumról. Az útmutató nem tesz említést az igen gyakori harmadik válfajról, amelyet vegyes típusként szoktak emlegetni.

A jeladó referátummal kapcsolatban Rónainak inkább csak kritikai megjegyzései vannak, a tájékoztató referátum jellemzőiről viszont teljes képet fest, különösen, ha ideszámítjuk az útmutató más részeibe került komponenseket is. Ennek ellenére hiányoljuk, hogy az útmutatóban később említett tolmácsoló stílus és az informativitás között lehetséges összefüggésre nem figyelt fel, vagyis a hagyományos szemlélet keretein belül maradván nem említi az indikativitás-informativitás és a nyelvi kifejezési eszközök összefüggését.

A második felosztási szempont a *terjedelem*. Itt a referátum terjedelmének kényszerű felső határa, illetve az eredeti közlemény jellege és terjedelme, valamint a referátumot közreadó szolgáltatás jellege közötti összefüggések – ellentmondások – tárgyalása tarthat számot az érdeklődésre.

A harmadik felosztási szempont a referátum *szerezőjének személye*. Az itt elmondottakkal nem lehet egyet nem értenünk. Míg az autoreferátumok gyakran nem felelnek meg a referálás követelményeinek, ezért szakirodalmi tájékoztatók lektorálásának kell azokat alávetni, addig az utóbbiak referátumaiban a szakismeretek elégtelensége ronthatja a minőséget. A szerző azonban itt is főként a különféle referátumtípusok hiányosságait boncolgatja, ráadásul meglehetősen sommásan, ahelyett, hogy határozottan kiállna valamelyik mellett, bár vélhetően a szakértők által készített és a dokumentátorok által ellenőrzött referátumok felé "húz a szíve", már csak azért is, mert ezekkel foglalkozik a legalaposabban. Ezzel bizonyára sokak egyetértését nyeri meg, és egy ilyen irányú, csak helyeseltető gyakorlatot támogat.

A referátum szerkezetét tárgyaló fejezet részletes és alapos elemzést ad. Ha az olvasó nem feledkezik meg arról, hogy az eredeti dokumentum tanulmányozásával és az ismertetés megfogalmazásával foglalkozó részben olvasottakat is idekapcsolja, a referátumkészítéshez igen sok jó tanácsra és rendszerezett útmutatásra tehet szert.

Ami az *annotációk típusait és szerkezetét* tárgyaló részt illeti: az itt található tipológia áttanulmányozása megerősít bennünket abban, hogy a referátum és az annotáció közötti határok – a funkció tekintetében legalábbis – gyakran elmosódnak. A megkülönböztetéshez az annotáció kisebb terjedelme, továbbá a szabvány és az útmutató által felsorolt tartalmi ismérvek sora mégis eléggé megbízható támpontokkal szolgál. Nehéz ugyanakkor határvonalat húznunk a recenzió és az értékelés elemeit is tartalmazó ajánló annotáció között. Mindez annak ellenére van így, hogy az ebben a fejezetben szereplő felosztás igen sokrétű.

Az általános annotációk családjában szerepel az *ismertető* és az *általános* annotáció, a szakannotációk között található egyfelől a *formális* és a *témaköri*,

másfelől az *ajánló* szakannotáció, de lehetséges *kumulatív* és *analitikus* annotáció is.

A *dokumentum tanulmányozása és az ismertetés megfogalmazása* c. részben megismerhetjük a referátum- és annotációkészítés lépéseit. Jó tanácsokat kapunk arra is, hogy az ismertetésbe mi kerüljön be az eredeti dokumentum szövegéből, és mi ne. Más kérdés, hogy ezeket egy határon túl nehéz konkrétan megfogalmaznunk, ami különösen igaz egy általános célú útmutató esetében.

Az *ismertetések alaki előírásai* című részben fogalmazza meg a szerző azt az intelmet, miszerint a referátumban-annotációban ne szerepeljen semmi olyan, amire vonatkozóan nincs lényeges információ az eredeti dokumentumban. Itt mondja ki azt is, hogy az ismertetésekben nincs helye az "okoskodásnak" és az iróniának. Szó esik itt a címszavakban való fogalmazás hátulütőiről is, ami az annotáció-referátum érthetőségével kapcsolatos, korábban hangzott követelményre rímel.

Ugyancsak ki kell emelnünk, hogy a szerző a tolmácsoló stílust ajánlja, "amikor a mű gondolatmenete a szerző nevében beszélve fogalmazódik meg". Hozzáteszi viszont, hogy nem kell követnünk az eredeti dokumentum felépítését és belső arányait, mivel abban sok kitérő és ismétlés lehet.

Az ismertetések alaki előírásaival kapcsolatban többek között a terminológia, címek, bibliográfiai leírások, átírások, mértékadatok, tulajdon- és földrajzi nevek, képletek, egyenletek, ábrák és táblázatok, rövidítések, kiegészítő adatok és közlések kérdései kerültek az útmutatóban – legtöbbször, érthető módon, igen lakonikusan – terítékre.

A kötetet két bibliográfia és három függelék zárja le. Az első a szövegben említett *magyar szabványok listáját* közli, a második egy *rövidítésjegyzéket*, a harmadik pedig *használati útmutatót* ad.

Összefoglalva: az útmutató a hagyományos ismereteket összefoglaló, használható segédlete lehet a referátumok és annotációk készítésével foglalkozó szakembereknek és azoknak az egyetemi és főiskolai hallgatóknak, akiknek fel kell készülniük e munkára.

Koltay Tibor

(Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár)

Egy erdélyi magyar szakkönyvről

Új könyvvel jelentkezett az erdélyi Fülöp Géza, címe: *Az információ*. Ezúttal testesebb monográfiában járja körül korunk egyik legizgalmasabb tudományos kihívását, ami egyben mindennapi életünk húsbavágó, meghatározó összetevőjeként vált/válk hol igen absztrakt, hol nagyon is megfogható valósággá.

Fülöp Géza könyvének új vonása, hogy feltételez egy *"információtudományt"*, amely az információ

valamennyi vonatkozásával foglalkozik. Igen érdekes probléma ez, ti. arról van szó, hogy lehet-e egy tudománycsoportot egyetlen tudományként definiálni azon az alapon, hogy tárgyük azonos. Mielőtt bárki állást foglalna e mindenestől teoretikus kérdést illetően, azt ajánlom, hogy – lássuk a medvét alapon – gondolja végig: igazolja-e ezt az információtudomány azzal, hogy felmutatja magát a fenti feltételek szerint. Nos, bár Fülöp könyve kisebb tudományos szenzá-